

قنات بیاضه

به تحقیق و نگارش : محمد رضا فاضلی

www.bayazeh.ir

✨ فاضل ✨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخچه بیاضه

کهن ترین و تاریخی ترین منطقه بیابانک، در شهرستان خور بیابانک از توابع اصفهان در شرقی ترین بخش ملحق شده به دشت کویر مرکزی ایران ، دهکده باستانی بیاضه ، جامانده از ولایات قهستان(ناحیه کری. نزهةالقلوب) از خراسان بزرگ و ابرشهر «نیشابور» خراسان از «پارثاوی» کهن خور آسان(حدود العالم) ، در خود نام و نشانی از رد پای انسانهای پیشدادی (پیش از تاریخ) در خود جای داده که وجود قلعه قدیمی در پای «کهن ترین قنات ایران» که در ساختار مهندسی خود بینظیر و جزو ابتدایی ترین و کهن ترین قنات های ایران است ابتدایی ترین محل سکونت

انسان را فریاد زده آنرا از سایر آثار تاریخی ایران ممیز کرده است، نام کهن بیاضه، به نام {برازوا} در کتاب های کهن از جمله کتاب (احسن التقاسیم)، بعدها مفازق و سال 444ه.ق در سفر نامه ناصر «خسرو قبادیانی» به «پیاده» و اکنون بیاضه است، معماری ابتدایی «کال و بوکند»، وجود آثار سکونت انسانهای ابتدایی، آثار دخمه، دفن های باستانی، وجود آثار آتیشکده زرتشتیان در کنار قلعه 7 طبقه (بدون آسانسور) !، و آثار دفن های نشسته، از تاریخ ایران باستان، در اطراف این قلعه که «کهن ترین آپارتمان» دست ساز بشر در «ایران» لقب گرفته، هسته تاریخی آنرا به 8 تا 12 هزار سال پیش (عصر پارینه سنگی) رقم زده هرگز پس از ورود «ریچارد فرای آمریکایی» در دوران پهلوی دوم به این سرزمین، به میزبانی و دعوت استاد «استاد حبیب یغمایی» و یاد آور آن کاوش نشد و آثار بسیار با ارزش این ولایت به مرور زمان تخریب و از بین رفته است.

§ ۲۲ - سخن اندر ناحیت خراسان و شهرهای وی

ناحیت مشرق وی هندوستان است و جنوب وی بعضی از حدود خراسانست و بعضی بیابان کرگس کوه و مغرب وی نواحی گرگانست و حدود غور. و شمال وی رود جیحون است. و این ناحیتست بزرگ با خواسته بسیار و نعمتی فراخ. و نزدیک میانه آبادانی جهانست و اندر وی معدنهای زرست و سیم و گوهرهای کمی از کوه خیزد. و ازین ناحیت اسب خیزد و مردمان جنگی. و در ترکستانست. و ازو جامه بسیار خیزد و زر و سیم و پیروزه و داروها. و این ناحیتست با هوای درست و مردمان با ترکیب قوی و تن درست. و پادشاهی خراسان اندر قدیم جدا بودی

در حال حاضر تندیس کوه پیکر «برازوا»، کوه بیاضه، یک قنات کهن، که با توجه به آثار در شده در کتاب معروف کهن، به عنوان کهن ترین قنات ایران (در حال ثبت ملی)، و قلعه (ثبت ملی) و امامزاده، تعزیه تاریخی مستند، زنجیر آتشی (ثبت ملی روادید)، و آیین باستانی «کوزه بران» وجود چند خانه قدیمی از مهمترین

آثار دیدنی منحصر این سرزمین در جهان بوده ،پذیرای مسافران و گردشگران بین المللی و داخلی ایران است .

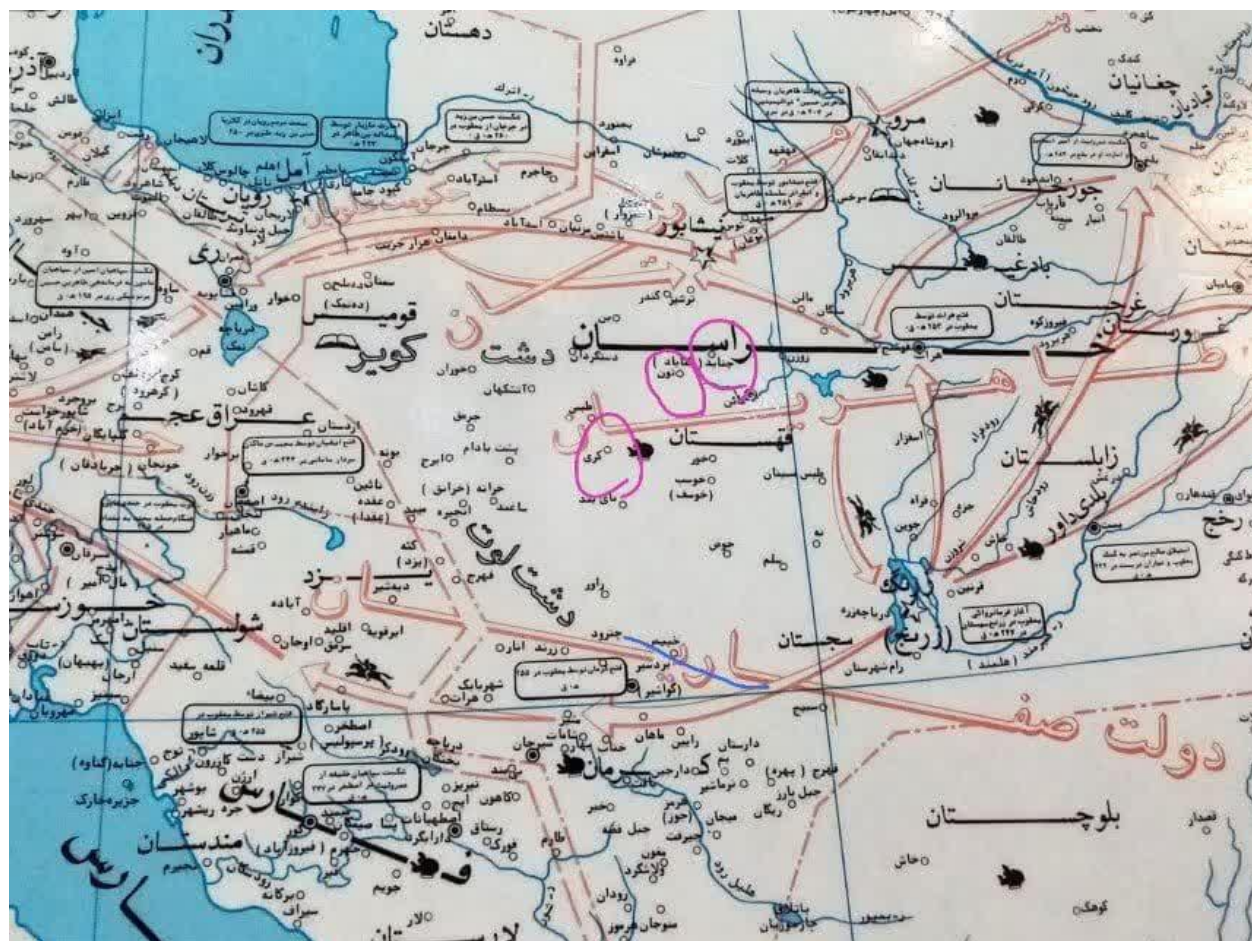
این قنات در دشت مرکزی ایران در انتهای ترین نقطه شرقی استان اصفهان محل طلاقی 3 استان پهناور خراسان جنوبی و یزد و اصفهان قرار گرفته به علت تقسیمات متعدد کشوری از دهه 1300 دوران قاجار تا کنون 4 بار تغییر استانی صورت گرفته و با توجه به کاهش بارندگی در 100 اخیر و از دست رفتن جمعیت ساکن و مهاجرت باقی مانده، جمعیت سازنده متاثر در منطقه ، این قنات کهن فرسوده که کشاورزی و آبادانی روستا متاثر از آن است رو به ویرانی نهاد و با کم رنگ شدن در تاریخ شهرستان متاسفانه در 14 اردیبهشت سال 1400 ه.ش بر اثر بارندگی شدید و شکسته شدن سد خاکی در بالادست روستا دچار آسیب جدی و تخریب چاهها و مجاری و دهلیزهای خروجی آب گشته و به اصطلاح محلی کور گردید .

قنات مذکور با مشخصات جغرافیایی ذیل :

این قنات جامانده از 3 قنات مرکزی ایران در استان پهناور خراسان زادگاه و مهد قنوات کهن ایران است که با توجه به سند مستند در کتاب «حدود العالم» اثر باز نویسی شده «علی ابن حسین فارسی» از نسخه ایرانی قبل از شاهنامه فردوسی ، ضبط و بایگانی بدست ،مینوروسکی و بارتلد، در موزه لنینگراد روسیه، این سه قنات اول «کری =بیاضه» دوم «تون = فردوس» و سوم «جنابد = گناباد» به عنوان کهن ترین قنوات آسیای مرکزی در دشت مرکزی ایران نام برده شده اند .

و حدود مشخص در تحقیقات لحاظ گردید. بعدها در قرن 6 قمری به بعد طبق سند «نزّه القلوب اثر حمد الله مستوفی» خراسان و نیشابور تربع گردید و به نقل از ناصر خسرو قبادیانی و امسالک الممالک و دیگر کتب ... منطقه بیاضه در اسناد قرن 6 به بعد به نام «طبسین» نامبرده میشود.

موقعیت طبیعی اثر

شرایط اقلیمی : گرم و خشک، دشت مرکزی ایران

: مختصات جغرافیایی

مادرچاه رشته جنوبی شاخه و چشمه شور

A

X: 320254

Y: 3688564

Z: 961.591

D: 55.80 m

محل تلاقی دو رشته قنات دوشاخ

B

X: 320426

Y: 3689387

Z: 948.466

D: . m

مادرچاه رشته شمالی چشمه و شاخه شیرین

C

X: 319233

Y: 3689632

Z: 973.373

D: 67.00 m

مظهر قنات در کاهی

D

X: 323838

Y: 3689845

Z: 901.752

D: 00.00 m

m اختلاف سطح آب مادرچاه شمالی-مظهر 4.621

m اختلاف سطح آب مادرچاه جنوبی-مظهر 4.039

قومس لا تسلك إلا عند ضرورة، والمسلك فيها على السمات، وأسأف مسلفات هذه الطرق وما فيها إن شاء الله.

المسالك والممالك الإصطخري الصفحة : 79

المسالك والممالك الإصطخري الصفحة : 80

الطريق من الري إلى أصبهان: من الري إلى دزة مدينة -فيها منبر- مرحلة، ومن الري إليها عمارة إلا مقدار فرسخين في وسط الطريق، ومن دزة إلى دبر الحص مرحلة، وبين دزة ودبر الحص مفازة محاذية كركس كوه وسياه كوه، ودبر الحص رباط من حص وأجر، يسكنه بذرة السلطان وهو منزل للمارة وليس به زرع ولا شجر، وفيه بئر ماء ملح لا يشرب، وماؤهم من المطر في حوضين خارجين من هذا الدبر، والمفازة تحيط به من كلا الجانبين، ومن دبر الحص إلى كاج أيضا مفازة، وكاج كانت قرية فخريت ولا سكان بها، وإنما هي منزل وماؤها من الأمطار أيضا في حياض، والآبار بها مالحة، ومن كاج إلى قم منزل، والطريق في مفازة إلى أن تنتهي على فرسخين من المدينة، ثم تنتهي إلى قرية ثم إلى المدينة أيضا مفازة، ومن قم إلى قرية المجوس طريق عامر مرحلة، وفي هذه القرية مجوس، ومن هذه إلى قاشان مرحلتان في عمارة على جنب المفازة، ومن قاشان إلى حص يسمى بدرة مرحلتان، والطريق بعضه مفازة تحيط بها العمارة؛ وبدرة حص لهم زرع وفيها نحو خمسين مسكنا، ومن بدرة إلى رباط أبي علي بن رستم مرحلة كبيرة، مفازة تتصل بمفازة كركس كوه، ويسكن هذا الرباط رجالة على النوب، وهو منزل للمارة وله ماء جار من قرية بالقرب منه إلى حوض في الرباط، ومن هذا الرباط إلى دانجی مرحلة، ودانجی قرية كبيرة عامرة، ومن دانجی إلى أصبهان مرحلة خفيفة، والطريق من دانجی إلى المدينة عامرة، والطريق من الري إلى أصبهان بين سياه كوه وكركس كوه - وكركس كوه عن يسار السائر، وسياه كوه عن يمينه، وسياه كوه أيضا مأوى للصوف - ليس بمارة، ومن كركس إلى دبر الحص 4 فراسخ، ومن دبر الحص إلى سياه كوه 5 فراسخ، ومن سياه كوه وكركس كوه 9 فراسخ على دبر الحص، ومن كركس كوه إلى دزة 7 فراسخ.

وأما طريق نائين: فإن من نائين إلى مرعة في المفازة مرحلة، وهذه مزرعة ربما كان بها نفسان أو ثلاثة وتسمى بونة، وفيها عن ماء بزرع عليه، ومن بونة إلى جرمق 4 مراحل، وفي الطريق في كل فرسخين أو ثلاثة جنبدة وبركة ماء، وجرمق هذه تسمى سيده وتفسيرها ثلاث قرى: اسم إحداهما بياق والأخرى جرمق والثالثة أرابه. وهي تعد من خراسان وفيها نخيل روع وعيون ماء ومواش كثيرة، وفي القرى الثلاث نحو ألف رجل، وكلها في رأي العين دابة بعضها من بعض، ومن جرمق إلى نوخاني 4 مراحل، في كل ثلاثة أو أربعة فراسخ جنبدة وبركة ماء، ومن نوخاني إلى رباد حوران مرحلة، ومن الرباط إلى قرية تسمى إنشكها مرحلة خفيفة، ومن إنشكها إلى طيسين مرحلة، ومن أراد من نوخاني إلى دسكروان مرحلة، ومن دسكروان إلى بن مرثة كبيرة، ومن إلى ترشيز مرحلتان، ومن ترشيز إلى مسابور 5 مراحل - وطريق من بزد وشور ونائين تجتمع بكرى، وهي قرية فيها نحو ألف رجل، ولها رستاق كبير، وبين طيس وكري 3 فراسخ. وأما طريق شور فإن شور اسم ماء مالح في المفازة، وليس باسم قرية ولا مدينة، ورأس مفازة شور قرية تسمى بيرة، وهي قرية صغيرة بها دون عشرة أنفس من حدود كرمان، ومها إلى عين ماء تسمى مغول مرحلة - وليس بها بناء، ومنها إلى غمر سرخ - وهو غمر

۸- جرمگان و سیینکان ، خوجان ، راوینی - شهر کهایبی اند
با کشت و برز بسیار و آبادان و اندر میان کوه و دشت نهاده و این همه از
حدود نشابورست .

۹- نسا- شهر یست بردامن کوه نهاده، اندر میان کوه و بیابان ، بانعمت
بسیار و هوای بدو آبهای روان .

۱۰- باورد- اندر میان کوه و بیابانست . جایی بسیار کشت و برز و

هوایی درست و مردمانی جنگی .

۱۱- طوس- ناحیتیست و اندر وی شهر کهاست ، چون طوران و
نوقان، بروغون ، رایگان ، بنواذه . و اندر میان کوههاست . و اندر
کوههای وی معدن پیروزه است و معدن مس است و سرب و سرمه و شبهه
دیگ سنگین و سنگ فسان ، و شلوار بندو جورب خیزد . و بنوقان مرقد
مبارک علی بن موسی الرضاست و آنجا مردمان زیارت شوند و هم آنجا
گور هارون الرشیدست و از وی دیگ سنگین خیزد

۱۲- میهنه- شهر کیست از حدود باورد و اندر میان بیابان نهاده .

۱۳- ترشیز و کندر ، بنابد ، نون ، کروی- شهر کهایبی اند از
حدود کوهستان است و نشابور با کشت و برز بسیار .

۱۴- قاین- قصبه کوهستانست و از کوهی خندق است و او را قهندز

فراسخ وهو جبل اسود قبيل المنظر والمخير وبين سياه كويه وكركس كويه
١ فراسخ اوغار ورثى ووحاده على دير الكجص ومن كركس كويه الى درة^b
٧ فراسخ ٥

والطريق من نائين^c الى خراسان^d ثمن نائين الى مزرعة في المفازة
مرحلة وربما كان بها رجلان او ثلاثة وتدعى بونة وفيها عين ماء يزرع عليها^e
ومنها الى جرمق^f مراحل وثنى الطريق في كد فراسخين او ثلاثة جنبذة^g
وبركة ماء وجرمق هذه تدعى سيئذة^h وتفسرها ثلاث قري اسم احداهن
بيادق والاخرى جرمق والثالثةⁱ اربة وتعد من خراسان وبها نخيل ومواش
وزرع كثيرة وفي الثلاث قري نحو الف رجل وكلها^j في رأى العين قريب
بعضها من بعض^k ومن جرمق الى نوجاي^l مراحل في كد ثلاثة^m
فراسخ او اربعة جنبذة وبركة ماءⁿ ومن نوجاي الى رباط خوران^o مرحلة
ومن الرباط الى قرية تسمى استكهان^p مرحلة خفيفة ومن استكهان الى
طبس مرحلة ومن اراد من نوجاي الى تسكروان^q مرحلة ومن تسكروان الى
بن مرحلة كبيرة ومن بن الى ترشيز^r مرحلتان ومن ترشيز الى نيسابور
٥ مراحل وطريق من يزد^s وشور ونائين تاجتمع بكري^t وهي قرية فيها
نحو الف رجل ولها رستان كبير وبين طبس وكري^u فراسخ ٥

a) *L. omisa copula. b) Secundum I. درة, quod confirmat Edrisi, qui
habet درة. Cod. F. درة. c) *L. h. l. بادن. d) P. add. نائين.
او بركة مصع et deinde فارس. e) *L. ut quoque infra. P. من ناحية فارس.
f) P. add. والاخرى. g) *L. احمد احمدا. h) *L. تعرفت بسميئذيه. i) P. add.
نوجاني. j) *L. h. l. قرية واحدة في رأى العين. k) P. هذه القرية.
نوجان et semel نوجاني. F. نوخاني. (et O.) n. recepi secundum E. I., p. ٣٣١.
l) *L. om. m) *L. et deinde ثلث مراحل. n) *L. Sic P. et I.; *L. خوزان.
o) *L. ان. ut quoque Cod. F.; P. تسكروان. p) *L. استكهان. q) *L. استكهان.
r) *L. بئر; vid. ad I., p. ٣٣١ r. Cod. F. habet quoque بئر. s) *L.
من. P. om. بريد في. t) *L. بركري. u) *L. بلري. P. i. نكرين.
v) *L. وبها.

خصوصیات زمین و زلزله خیزی

زمین قنات در منطقه مخروط افکنه کوه بیاضه قرار دارد (کنده شده) و تاکنون زلزله های محلی روی آن تاثیر نداشته است، لازم به ذکر است بسیاری از نوسانات لایه های تکتونیکی زمین توسط کوه بیاضه مهار میشود.

قنات مذکور پس از کور شدن و مسدودی کامل 14 در اردیبهشت 1400 ه.ش بر اثر شکسته شدن سد خاکی بالادست بر اثر بارندگی و سر ریز شدن باران ، با تلاش و کمکهای مردم و کمک بعضی از نهادهای محلی حاضر در شهرستان از جمله جهادسازندگی و هلال احمر شهرستان، شرکت های مستقر در منطقه پاکسازی شد.

REDMI NOTE 8 PRO
AI QUAD CAMERA

2021/9/8 10:17

● REDMI NOTE 8 PRO
AI QUAD CAMERA

2021/9/8 10:35

امداد زیر نظر مساعد مسئولین ، با اعتباری بالغ بر 2
میلیارد تومان و همچنین کمک های پراکنده نقدی و همت
اهالی رهاسازی آب گردید و آوارهای سیلاب مذکور که
بالغ بر 100 ها تن گل و لای بود از مجاری خارج گشته
و نقاط حساس و گلوگاه با ساخت کولهای بتنی از ریزش

وتخریب دوباره ایمن سازی شده است. متذکر می‌گردد که انبوه این هزینه‌ها منحصرأ به پاکسازمجاری، تخصص یافت و با توجه به از دست رفتن مجاری و جمع شدن آب درمجاری و میل چاههای بالاتر بالا دست و امکان تخریب گالری اصلی قنات،

با همکاری با سازمان آب شهرستان و اداره برق و کمک‌های مردم، اقدامات لازم برای خارج کردن آب با پمپ و کف‌کش و صدها متر لوله و ساختن جو بهای سیمانی روکار برای انتقال آب به آبادی صورت گرفت

و متأسفانه همه موارد ذکر شده با کمک های مردمی صورت گرفت و هزینه ها تنها برای نجات قنات مذکور بوده است .

این قنات با طول تقریبی 14 کیلومتر و 125 میل چاه، از دوچاه «شور و شیرین» تغذیه شده، سالهاست که آب مورد نیاز نسلهای سکونتی انسان های دیروز ساکن روی این تپه باستانی را تامین و امروزه با مدارگردشی آب 21 روزه تامین میکرده است. قنات در حال حاضر

پس از سیل 1400 ه. ش، و تخریب آن احیا شده و مظهر خروجی آن در خندق بیاضه در پای قلعه کهن و تاریخی بیاضه باراهرویی جهت دسترسی به داخل مورد مشاهده و بازدید است.

این قنات با بالای 20 پایاب دسترسی به آب در منازل تاریخی بیاضه و وجود دالانهای فرعی و حوضه چه های داخلی، ذخیره آب از دیدنیهای ملی تاریخ ایران هنر ایرانیان باستان است. نام این قنات همان «قنات بیاضه» می باشد

نوع و توضیحات مالکیت
مالک فعلی این قنات و آب با مشخصات زیر زارعان و
کشاورزان آبادی هستند.

فنجان» یا «پنگان» ساعت آبی است که در گذشته برای اطلاع از شرایط و موقعیت زمانی مخصوصا در محاسبات آب در کشاورزی کاربرد موثری داشته است.

مثلا در «روستای بیاضه» که کشاورزی، نخلداری و باغداری ان بر پایه استفاده از آب قنات (بسیار قدیمی) استوار بوده است استفاده از این ساعت یا فنجان تا همین اواخر رواج داشته است.

گردش یا سیکل آب این قنات ۲۱ روزه است، هر شبانه روز به ۴ نیمروز تقسیم میشود. هر نیمروز ۶ ساعتی به ۴ قسمت ۹۰ دقیقه ای که چارک نامیده میشود تقسیم میگردد.

هر چارک خود به ۹ فنجان ۱۰ دقیقه ای تقسیم میشود که تقسیمات کوچکتر هم دارد (نیم فنجان، دوسه گرد، اس گرد ..).

بنا بر این هر سیکل یا گرد قنات بیاضه ۵۰۴ ساعت که شامل ۳۰۲۴ فنجان یا ۳۰۲۴۰ دقیقه میباشد که این حساب و کتاب ها توسط میراب و با ابزار فنجان صورت میگرفته است.

میشود گفت این قنات یکی از بزرگترین شرکت سهامی بزرگ با قدمت چند هزار ساله و با اعضای به گستره تاریخ از اقشار مختلف (بزرگ مالک، خرده مالک، رعیت، ارباب، خان، خوش نشین، املاک موقوفه) بوده و نمونه ای از مدیریت پایدار بومی و روحیه همکاری و تعاون را در حوضه کویر و فلات مرکزی ایران به نمایش می گذارد.

ساختار مهندسی بسیار پیچیده فراتر از معماری حفاری
قنات از زمان ساسانیان می باشد

ویژگی اثر:

این بنا با توجه به آثار خفته تمدن از ادوار گذشته دارای
دخمه ی باستانی، دفن های نشسته، دفن مجازات، دفن
های خاص و وجود درختان کهن سال، جزو معدود
قنوات ابتدایی دست کن جهان بوده، که امروزه به «کهن
ترین قنات ایران» شهرت دارد.

در حال حاضر این قنات زنده و با بازدهی بسیار اندک
در حال بهره برداری بوده و با مدار 21 روزه، رضایت
بخش و اقتصادی و مقرون به صرفه نیست .

تاریخچه و وجه تسمیه اثر:

در میانه این آبادی قنات کهن و کهنه ایی قرار دارد که با
توجه به ساختار مهندسی و معماری کهنه، مقنیان
مجرب، تاریخ حفر این قنات به فراتر از هزارهای سوم
گمانه زنی شده و با توجه به آثار سکونت موجود در این

ولایت، چنین تشخیص داده شد که این قنات جزو اولین قنوات حفر شده در ایران و ولایات خراسان دیروز است، این قنات با طول تقریبی 14 کیلومتر و 125 میل چاه، از دوچاه «شور و شیرین» تغذیه شده، سالهاست که آب مورد نیاز نسلهای سکونتی انسان های دیروز ساکن روی این تپه باستانی را تامین و امروزه با مدارگردشی آب 21 روزه تامین میکرده است. قنات در حال حاضر پس از سیل 1400 ه. ش، و تخریب آن احیا شده و مظهر خروجی آن در خندق بیاضه در پای قلعه کهن و تاریخی بیاضه باراهرویی جهت دسترسی به داخل مورد مشاهده و بازدید است. این قنات با بالای 20 پایاب دسترسی به آب در منازل تاریخی بیاضه و وجود دالانهای فرعی و حوضه چه های داخلی، ذخیره اب از دیدنیهای ملی تاریخ ایران هنر ایرانیان باستان است. نام این قنات همان «قنات بیاضه» می باشد.

توضیحات مالکیت:

مالک فعلی این قنات و آب با مشخصات زیر زارعان و کشاورزان آبادی هستند.

فنجان» یا «پنگان» ساعت آبی است که در گذشته «
برای اطلاع از شرایط و موقعیت زمانی مخصوصا در
محاسبات آب در کشاورزی کاربرد موثری داشته است.
مثلا در «روستای بیاضه» که کشاورزی ، نخلداری
و باغداری ان بر پایه استفاده از آب قنات (بسیار
قدیمی» استوار بوده است استفاده از این ساعت یا فنجان
تا همین اواخر رواج داشته است.

گردش یا سیکل آب این قنات ۲۱ روزه است، هر شبانه
روز به ۴ نیمروز تقسیم میشود. هر نیمروز ۶ ساعتی به
۴ قسمت ۹۰ دقیقه ای که چارک نامیده میشود تقسیم
میگردد.

هر چارک خود به ۹ فنجان ۱۰ دقیقه ای تقسیم میشود
که تقسیمات کوچکتر هم دارد(نیم فنجان، دوسه گرد،
اس گرد ..).

بنا بر این هر سیکل یا گرد قنات بیاضه ۵۰۴ ساعت که
شامل ۳۰۲۴ فنجان یا ۳۰۲۴۰ دقیقه میباشد که این
حساب و کتاب ها توسط میراب و با ابزار فنجان
صورت میگرفته است.

میشود گفت این قنات یکی از بزرگترین شرکت سهامی بزرگ با قدمت چند هزار ساله و با اعضای به گستره تاریخ از اقشار مختلف (بزرگ مالک، خرده مالک، رعیت، ارباب، خان، خوش نشین، املاک موقوفه) بوده و نمونه ای از مدیریت پایدار بومی و روحیه همکاری و تعاون را در حوضه کویر و فلات مرکزی ایران به نمایش می گذارد.

قنات زیر زمینی بیاضه با 2 چاه شور و شیرین و 125 حلقه میله چاه و حدود 25 پایاب دسترسی به آب ساختار مهندسی بسیار پیچیده فراتر از معماری حفاری قنات از زمان ساسانیان می باشد.

ویژگی اثر:

این بنا با توجه به آثار خفته تمدن از ادوار گذشته دارای دخمه ی باستانی، دفن های نشسته، دفن مجازات، دفن های خاص و وجود درختان کهن سال، جزو معدود قنوات ابتدایی دست کن جهان بوده که امروزه به «کهن ترین قنات ایران» شهرت دارد.

نوع بهره برداری:

در حال حاضر این قنات زنده و در حال بهره برداری
میباشد با مدار 21 روزه

اقدامات انجام شده حریم اثر:

اثر حدود 50 سال است لایروبی نشده، دهانه چاهها در
ارتفاعات بالا دست هنوز باز است،(در پژوهش جدید
انجام گرفته ولی انتشار نهایی نیافته از سری تحقیقات در
باب راههای باستانی مالرو ، این مهم به اثبات تاریخی
میرسد که راه مهم باستانی {ترشیز به یهودیه -اصفهان
به کاشمر } که از مهمترین راههای عصر سلسله
طاهریان برای دستیابی به پایتخت و مرکزیت پایتخت
ایران در نیشابور(در قرن 4 ه.ق) به نقل از اثر مهم
احسن التقاسیم ابراهیم مقدسی ، درست حدود 30
کیلومتر این

راه از روی این قنات عبور میکرده و به همین دلیل تمام 125 حلقه میل چاههای این قنات تاکنون باز بوده و تمام اکوسیستم تاریخی و حیوانات پرنده، در منطقه از این قنات تغذیه آب و حیات میکنند و هیچ کاروانسراییی در این ناحیه بچشم نمی خورد، اثر یک اثر ملی و پیر وکهن با دهانه های فراخ آب رفته متاسفانه در 14 اردیبهشت سال 1400 با شکسته شدن سد خاکی بیاضه

دچار ویرانی و مسدودی گردید که به همت دولت کریمه و اهالی دهکده مجدداً به حیات خود باز گشت

حریم فعلی قنات فعلاً مشکل ساز نیست، فقط محدودیت تردد و ساخت ساز در بالا دست محدوده پاسگاه اعمال گردد و مسیر گردش به دور قلعه روستا جهت بازدید گردشگر بازسازی شود.

دخل و تصرفات انجام شده و مشهود:

در اثرتاکنون به جز گل ولای داخل قنات، که احتیاج به لایروبی و کول گذاری دارد، آسیب دیگری مشاهده نشده و در پایین دست مظهر و انتقال به جداول تقسیم آب (سمت دشت) کمی تخریب انجام شده است

توضیح تعمیرات گذشته اثر:

اثر حدود 40 سال است لایروبی نشده، دهانه چاهها در ارتفاعات بالا دست هنوز باز است، اثر یک اثر ملی و پیر و کهن با دهانه های فراخ آب رفته متاسفانه در 14 اردیبهشت سال 1400 با شکسته شدن سد خاکی بیاضه دچار ویرانی و مسدودی گردید که به همت دولت کریمه و اهالی دهکده مجدداً به حیات خود باز گشت

حریم فعلی قنات فعلا مشکل ساز نیست، فقط محدودیت تردد و ساخت ساز در بالا دست محدوده پاسگاه اعمال گردد و مسیر گردش به دور قلعه روستا جهت بازدید گردشگر بازسازی شود.

دلایل ثبت اثر:

تاریخچه کهن

کهن ترین قنات ایران

اثر در حال زوال است و احتیاج به مراقب صد در صد دارد.

شرح وضعیت موجود خطر پذیری و دلایل آسیب های وارده:

آب های سطحی بالا دست و متحرک گاهها به صورت سیل دهکده را تحدید میکند، بارشهای فصلی، همگی باعث روان شدن آنها در پایابها شده و آوارهای مسکونی روی قنات در بخش داخلی روستا گاهها به داخل قنات ریزش میکند، واز بالا دست، با باز بودن چاه ها خطر ریزش کماکان وجود دارد، مسیر آب سالهاست لایروبی

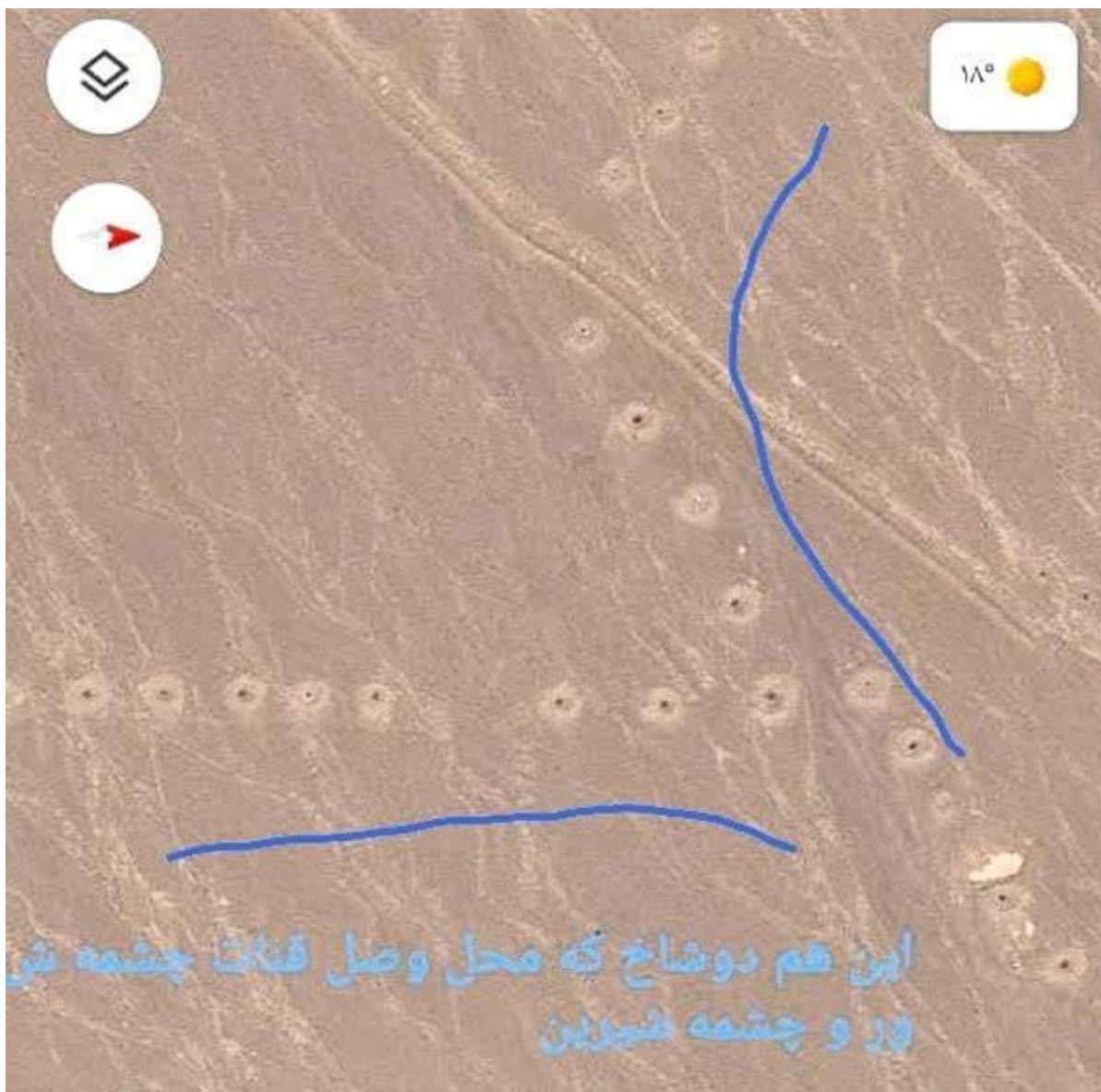
نشده، کشاورزی مکفی و خرده مالکی، و مالکان
ضعیف، توان نگهداری این اثر ملی و کهن را ندارند.

نتیجه گیری نهایی پرونده :

با توجه به آثار و اسناد ارائه شده در منابع ذکر شده و
تحقیقات محلی در منطقه در مدت زمان بالای 25 سال و
عملکرد رها سازی قنات کهن پس از سیل توسط مردم و
نهادهای شهرستان و هزینه کردن بالای

230000000 (دو میلیارد 300 میلیون تومان) تاکنون

برای سرپا نگهداشتن و وضعیت کنونی قنات فرسوده
ورو به زوال بیاضه و از طرفی بی اطلاعی حدود نیم
قرن از سرنوشت حدود 100 چاه در بالادست و همچنین
چاه مادر این کهن کاریز ایران ، در عدم داشتن کول ،

باز بودن سر چاهها ، ریزش قیف وار دهانه ها ، عدم لایروبی و مسدود بودن مجاری داخل دهلیزهای قنات ، چنین به نظر میرسد ، که کار و تکلیف 105 چاه باقیمانده این قنات باید به همان شکل ترمیم شده 20 حلقه ی از مظهر قنات در پایین دست به سمت بالا ادامه پیدا کرده

و به احتمال زیاد این بودجه در نظر گرفته برای ترمیم چاههای بالادست با ارتفاع زیاد میل ها و باز بودن و ریزش زیاد دهانه ها که هر کدام بالای 100 تن خاک میخواهد کافی نبوده و با مجری اجرای محلی به عنوان «شورای قنات» که از تابستان 1403 ا اجماع و با انتخاب خرد جمعی، با شرایط ذیل حاصل شد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«شورای قنات»

و از برای حفاظت از «آب و قنات»، شورا تشکیل بدید (و امر هم شوری بینهم. شوری. 38)، آنگونه که نیاکان و بلاد دیگر کردند، و کسانی که دلسوز و درستکارند از «هفت نفر» و اول کهنسالترین دانای قنات شماسست، دوم آنکس که امورات ده بدست اوست (دهیار) که رفق و فتق کند در دولت (سواد اداری دارد) ، و سوم آنکس که امورات و مهندسی و مقنی و چاه و آب بشناسد، چهارم آنکس که «کلنگ و چاه» کار کرد (مقنی با تجربه) و پنجم، آنکه مسیر «آب و میراب» و تقسیمات آب بدانست و ششم، آنکس که «مالک و رعیت» بشناسد، و هفتم آنکس که امین است در «پول و دارایی» قنات، پس عمران قنات شما به نیکی و رضایت است از «خالق و مخلوق»، (مردم راضی شوند)، و برای اینکه در انتخاب افراد اختلاف نکنید، آنها را اول بشناسید و اشتباه نکنید، اسم بر کاغذ نویسید، طفلی را صدا بزنید، او برایتان انتخاب کند، برای «یکسال» و سال بعد دوباره چنین کنید. و این «کهن ترین قنات ایران» است در شان آن،

مراقبت کنید. و این هفت نفر هر تصمیمی گرفتند، تصمیم درست قنات آبادی است. و مردم را اطاعت کردن. و همه بلاد در ایران همین است.

بتوان رود ادامه کار را در کنار همفکری و یاری
نهادهای شهرستان به سرانجام رسانید. از جمله
امتیازات کمک گرفتن از شورای قنات محلی مسلط
بودن به کار و روشن و شفاف بودن مزارخ ، اعتماد
محلی در همراهی ، اعتماد کمک های مردمی ، استفاده
پاره وقت از توان افراد میتوان اشاره کرد که خود باعث
سرعت بخشیدن به کار است .

فلذا با توجه به فصل پاییز و زمستان و رکود کاری به
علت بارندگی بدیهیست ، با توجه به استنادات در پرونده
قنات ، توجه عامه از جمله شورای قنات و همچنین
تصویر حکم ریاست جمهوری مبنی بر پتانسیل و قوه ی
اجرایی پروژهای گردشگری در این منطقه و قابلیت
معرفی جهانی آثار در میراث فرهنگی ملموس کشور ،

۴۳۸۰۰/۱۸۸۹۹۳۶

شماره .....
تاریخ .....
پست ۳۸۸/۹۱۰۲۵

بسمه تعالی
"با صلوات بر محمد و آل محمد"

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
سازمان حفاظت محیط زیست

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۷/۱۱ که در مرکز استان اصفهان تشکیل شد، به استناد ماده (۸) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری - مصوب ۱۳۸۲ - موافقت نمود:
۱- در استان اصفهان دهکده چادگان در شهرستان چادگان، مورچه خورت در شهرستان شاهین شهر، خدنگستان در شهرستان فریدون شهر، مشین آباد در شهرستان نطنز، بیاضه در شهرستان خور و بیابانک و طرار در شهرستان فریدن به عنوان مناطق نمونه گردشگری تعیین می شوند.
۲- این تصمیمنامه ناقص و نافی اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص مناطق چهارگانه تحت مدیریت این سازمان نخواهد بود.

محمد رضا رحیمی
معاون اول رئیس جمهور

رونوشت: دفتر رئیس جمهور، دفتر معاون اول رئیس جمهور، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، استانداری اصفهان و دفتر هیئت دولت.

مصوبه هیئت دولت مبنی بر تعیین بیاضه به عنوان منطقه نمونه گردشگری

در ترمیم قنات به سمتی میتوان گام برداشت که از لحاظ
گردشگری گالری قنات به سودهی مالی و بازدهی
اقتصادی رسید و این مهم در زیر ساله بازسازی آداب
فرهنگی روستا چون «آیین کوزه بران» و باز شدن
گالری مظهر قنات در خندق و قلعه کهن در اردیبهشت
سال 1403 در سایه میراث شهرستان و استان و سایر
مسئولین به سرانجام رسید. این پرونده تحقیقاتی مستند
در سایت مطرح در جلد به درخواست دهیاری و شورای
محترم دهکده بیاضه جهت دریافت تهسیلات تهیه و
تنظیم شده و به امضا ایشان و شورای قنات و مسئولین
مرتبط رسیده و ارایه شده است.

«آیین کوزه بران»

«آیین کوزه بران بیاضه»

از سرزمینهای جامانده از استان کههن و تاریخی پارتاواوی (خور آسان - خراسان بزرگ) که به مراتب در کتب های تاریخی با عنوان مختلف نام برده شده «منطقه کری» از ولایت قهستان به مرکزیت «بیاضه» است. (حدود العالم). (نزهة القلوب)

با توجه به سیر فرهنگ و تمدن در زمین و گسترش از جنوب به شمال، (دیاکونوف) آداب و رسومی از قرنهای متعددی در این سرزمین حاکم بوده که با توجه به آثار باقی مانده بقایای جمعیت (احسن التقاسیم)، آثار آتشکده، دخمه، وجود دفن های باستانی، و سکونت اقوام مختلف ساکن در این حوزه پس از فروکش کردن آبهای باستانی «فراخ گرت» بقایای دریای باستانی «تیتیس» در مرکز ایران (دوران سوم زمین شناسی) و ظهور انسان هوشمند (هومو ساپینس)، و از جمله زرتشتیان اصیل ایران باستان، و ظهور آداب و رسوم ستایش و «یکتا پرستی» اصیل ایرانیان، در سایه آبهای و باورهای قبیله ای، این آیین با توجه به از بین رفتن بسیاری از آثار و «قداست فرهنگ ایرانی» و دین پاک «اسلام» با باز نویسی آیین «کوزه بران» و تلفیق آن با آمیزهای دینی و احادیث معرف پیامبر اسلام «محمد رسول الله»، در کنار «کههن ترین قنات ایران» و حفظ فرهنگ «قنات» و اهمیت آب، و آثار و اسناد باقی مانده «جابگزین» شده برای اولین بار در جهان و در ۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۳ «روز بیاضه» در این ولایت اجرا میگردد.

شرح مفصل و نحوه برگزاری این آیین در روز ۱۴ اردیبهشت هر سال، روز «بیاضه» با ظهور «زنان و دختران» سرزمین «بیابانک» از قنات آغاز شده و در نهایت در مظهر «قنات بیاضه» محل تلاقی «خندق و قلعه بیاضه» ناپدید می شوند. در کانال تلگرامی و ایجابی «تاریخ بیابانک»، در قرن حاضر به سال ۱۴۰۳ هجری شمسی با ملودی ها و آداب خاص باز نویسی و مستند گردید. چنین که:

دخترانی در لباسهای مختلف که اصیل خراسان است، در حالی که کوزه ای بر دوش دارند، از سیاهی قنات بیرون آیند (حافظ آب و قنات)، در حالی که به کس چشم ندوزند، (نگاه پاک) حرف نمیزنند (ارواح و گذشتگان) داخل قلعه شوند (مهرورزی کودک)، نمادین بر سام شوند (مهرورزی همسر)، و چشم به دور دست دوزند، (گذر زمان) از قلعه در آیند، به مقنی احترام کنند در حالیکه دست راست را از جلوی چشمان به سمت پاهای مقنی پایین برده (تشکر)، حلقه زنند گرد قلعه (اتحاد و همدلی)، دست به دعا، دعایی فارسی اصیل خوانند (ارتباط معنوی)، دو دست بر آسمان گیرند (دعای باران)، و بعد از دعا دستها در کنار هم نهند و سر پایین (احترام به گذشتگان) و حرکت کنند و کوزه های پر آب مخلوط با گلاب (پاکی و پاکیزگی) را در خندق بر میکشند (جاری کردن زندگی) و به سمت «نارون خندق» رفته ته آب کوزه بر تنه درخت ریزند (پاس داشت درخت) و در حالی که به قلعه اشاره میکنند، (حفظ میراث نیاکان) در سیاهی قنات خندق ناپدید (بازگشت به دیار باقی)، میگردند. آنها از قلب تاریخ می آیند و به قلب تاریخ باز میگردند. آنها رقص آیینی دارند که «کههن ترین رقص ایران» در پایه های اقوام ابتدایی بدویست و «متناسب با فضای فرهنگی جامعه آن زمان» انجام میدادند و این رقص با ضرب آهنگ دوتار اصیل خراسانی و ملودیها و آوازهای کههن بوده است، که در این باز نویسی جهت اطلاعات از نحوه پوشش اصیل ایرانی، برگزاری شادیهای باستانی به آن اشاره میگردد. (ایران باستان. حسن پیرنیا). (تاریخ ماد. کریستین. سن). و آن روز هدیه گیرند، لباس زیبا و رنگی بپوشند (شاد زیستن)، و حجاب رنگی کنند و هر کس که به این سرزمین خدمت صادقانه کرده هدیه ای در کوزه (عطای پنهان) دهند (فرهنگ تشکر)، آش کههن «ارزن و انغوزه» پزند (سادگی زندگی)، و شربت اصیل ایرانی «زعفران خراسان» به کام نوش کنند. و این برنامه تا صلاطه ظهر ادامه دارد. و آداب کامل بنویسیم.

فاضل، اردیبهشت ۱۴۰۳، نیشابور خراسان

تاریخ بیابانک

تلفگرام: @historybyabank

@tarikhebyabanak اینستاگرام

www.bayazeh.ir

«انجمن دوستداران میراث بیاضه»

زیر نظر میراث و دهیاری و شورای بیاضه

با مشارکت و همکاری شرکت آرم بیاضه»

sabatbayazeh Hadii67taheri

نیشابور . محمد رضا فاضلی (فاضل) . 1403/7/6

: منابع

کتاب حدودالعالم. ترجمه دکتر منوچهر ستوده. 1

احسن التقاسیم. مقدسی. 2.

امسالک الممالک. اصطخری. 3.

سفرنامه ناصر خسرو. دکتر دبیر سیاقی. 4.

کتاب بیاضه. محمد حسین صالح. چاپ. 5.

1390. اصفهان

وقف نامه امام زاده بیاضه. سازمان اوقاف شهرستان. 6.

.خور بیابانک